

Štěpán, Jan

[Local induction. Edited by Radu J. Bogdan]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1977-1978, vol. 26-27, iss. B24-25, pp. 108-109

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107383>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jistých idealizujících předpokladech týkajících se způsobu budování teorie v empirických vědách. Nalezení takových předpokladů a způsobů konkretizace znamená rozšíření té koncepce, přičemž se zároveň získává její nový realističtější model.

V úvodním článku třetí části (kol.: *Prawo, teoria, i sprawdzanie. Przyczynek do marksistowskiej metodologii nauk*) jsou uvedeny čtyři idealizující předpoklady, kterými je třeba rozšířit zmíněnou koncepci, chceme-li ji považovat za adekvátní. Jedním z nich je předpoklad, že zkoumaná veličina je každým z faktorů, jež ji determinují, ovlivňována jediným způsobem (umožňuje zachování lineární struktury teorie). Po zrušení tohoto předpokladu je třeba koncepci konkretizovat (tj. podrobit tezi příslušné modifikaci) – teorie nabude složitější podoby. Obdobně se postupuje v případech ostatních idealizujících předpokladů.

Specifickým způsobem se opomíjí vliv vedlejších faktorů v článku o idealizačních prototeoriích (J. Brzeziński: *Budowa prototeorii idealizacyjnych*). R. Zielińska (*Analogony teorii idealizacyjnej w naukach matematycznych*) bere v úvahu fakt, že v empirických vědách se někdy zavádějí soustavy navzájem závislých idealizačních předpokladů a hledá formální ekvivalenty takto modifikovaného pojetí idealizační teorie v matematických vědách. Další dva články (kol.: *Osobliwości badań praktycznych*; D. Kozówna: *Struktura teorii optymalizacyjnych w pedagogice*) se zabývají budováním optimalizačních teorií v praktických vědách. I. Nowak (*Prawda cząstkowa – prawda względna – prawda absolutna. Próba wprowadzenia porządkującego pojęcia prawdziwości esencjalnej*) vysvětluje na základě idealizační koncepce vědy pojmy částečné, relativní a absolutní pravdy a zavádí relaci vyšší pravdivosti uspořádávající tyto kategorie.

Zbývající část sborníku obsahuje diskusní články týkající se různých aspektů idealizační koncepce vědy.

Recenzovaný sborník dokazuje, že polští filozofové pokračují úspěšně v rozvíjení logicko-metodologické problematiky speciálních věd – oblasti, v níž jsou jejich dobré výsledky již tradičně známy, a která v souvislosti s rozvojem vědy nabývá stále více na aktuálnosti.

Jan Stěpán

Local Induction. Dordrecht–Boston, D. Reidel Publishing Company, 1976, XIV + 340 s.

Ve filozofii a logice indukce se v posledních letech začíná velmi nápadně prozrazovat nový a vlivný směr, který preferuje tzv. lokální přístup k induktivnímu zdůvodňování (justification). Není to přístup nijak nový. Upozorňovali na něj mnozí pragmatičtí. Určité náznaky tohoto přístupu lze vystopovat už u klasických indukcionistů (např. Bacon, Whewell a Mill). Ale teprve uplatnění moderní logiky a její sémantiky, pojmového aparátu počtu pravděpodobnosti a statistiky a pojmů teorie rozhodování umožnilo povznést tuto koncepci induktivního zdůvodňování na kvalitativně vyšší úroveň. Na teoretickém pozadí těchto disciplín bylo možné věcněji formulovat program lokálního přístupu, přesněji definovat příslušné pojmy a celému výzkumu dát techničtější a tím i exaktnější ráz. Základní myšlenka tohoto přístupu je celkem jednoduchá: induktivní zdůvodňování má v podstatě lokální charakter, to znamená, že (obvykle) je relativizováno k specifickému kontextu bádání a k určitému výseku poznání. Rozvinutí této myšlenky pomocí formálních prostředků relevantních vědních disciplín vedlo ke vzniku bohaté a pestré problematiky, které je věnován sborník *Local Induction*.

Ačkoliv sborník tématicky pokrývá pouze část problematiky lokální indukce, nepochybně představuje první pokus poskytnout čtenáři spolehlivý a relativně komplexní obraz současného stavu bádání, upozornit ho na různé přístupy a alternativní řešení a zároveň ho uvést i do diskutabilnějších a méně rozpracovaných oblastí problematiky. Autoři příspěvků se zabývají různými otázkami. Když se někteří zabývají tímtéž problémem, často docházejí k různým, někdy i protichůdným výsledkům. První studie pochází od I. Leviho, autora dnes již téměř klasické práce o lokální indukci *Gambling with Truth*. Ve své studii se I. Levi pokouší kriticky zhodnotit zmíněnou práci, reagovat na některé připomínky kritiků a důkladněji rozvinout některé myšlenky v ní jen naznačené nebo častěji kritizované. Autoři dalších dvou příspěvků, R. Rosenkrantz a W. Coosens se zabývají Leviho

názory na lokální indukci. K. Lehrer a J. Fetzer poukazují na problémy vznikající při analýze a rekonstrukci lokální indukce z hlediska teorie rozhodování a teorie epistemické užitečnosti. Přibuznými problémy se zabývají autoři dalších dvou studií, K. Szaniawski a G. Menges – E. Kofler, kteří vycházejí ze statistického chápání kognitivního rozhodování a užitečnosti. H. E. Kyburg, Jr zkoumá lokální indukci se zřetelem ke globální a zvláště si všímá filozofické podmíněnosti a motivace obou přístupů. Redaktor sborníku R. J. Bogdan se ve své studii pokouší rozvinout epistemickou problematiku lokální indukce na pozadí Humových prací o poznání a indukci. L. J. Cohen podává náčrt vlastní neoklasické, nepravděpodobnostní teorie indukce. Autoři zbývajících tří příspěvků I. Niiniluoto, H. Törnebohm a R. Tuomela se zabývají speciálnějším problémy teorie lokální indukce. Sborník obsahuje i výběrovou bibliografii prací o lokální indukci a problémech s ní spojených.

Sborník *Local Induction* je reprezentativní dílo, které lze doporučit širokému okruhu čtenářů. Kromě zájemců o otázky indukce a filozofie vědy v něm najdou mnoho podnětů a zajímavých myšlenek i čtenáři, kteří se zabývají teorií poznání, teorií rozhodování a teorií informace.

Jan Stěpán

Ernest W. Adams: *The Logic of Conditionals*. Dordrecht–Boston, D. Reidel Publishing Company, 1975, XIII + 155 s.

Mezi výrokovými spojkami přirozeného jazyka bychom sotva našli spojku, která by byla předmětem živějšího teoretického zájmu logiků jako spojka, pomocí níž se konstruují věty tvaru „Když A, pak B“. Velmi brzy se ukázalo, že první exaktní explikace této spojky v klasické dvouhodnotové logice (známá jako „materiální implikace“) odpovídá sice jejímu významu v striktně extenzionálním jazyku matematiky, ale jen velmi přibližně a zkrlesleně vystihuje jiné významy, v jakých se používá v přirozeném jazyku (který má intenzionální charakter), v empirických vědách a ve filozofii. Na tuto skutečnost výrazně poukazují známé paradoxony materiální implikace. Pokusy vystihnout a exaktně explikovat jiné významy této spojky vedly ke konstrukcím celé řady neklasických logik, ve kterých se „jestliže... , pak — —“ interpretuje jinak než v klasické dvouhodnotové logice. Tak vznikly známé lewisovské systémy striktní implikace, Churchův systém „slabé“ implikace, Ackermannův systém „přísne“ implikace, různé systémy relevantních logik a jiné. Neklasickým způsobem se spojka „jestliže... , pak — —“ interpretuje i ve vícehodnotových logikách jakož i v intuicionistické a konstruktivistické logice, ačkoliv vznik těchto logických systémů nebyl motivován snahou o adekvátnější explikaci této spojky. Je třeba zdůraznit, že pozornost, kterou logika této spojce věnuje, je podmíněná její mnohoznačností v přirozeném jazyce pouze sekundárně. Mnohem významnější roli zde hraje výjimečné postavení této spojky v teorii logického vyplývání a usuzování, dané hlavně úzkým vztahem mezi větami tvaru „Jestliže A pak B“ a konstatováními, že z A logicky vyplývá B.

Autor knihy „*The Logic of Conditionals*“ E. W. Adams přistupuje k problematice spojené s interpretací a logickou analýzou spojky „když... , pak — —“ a podmiňovacích vět pomocí ní utvořených z pravděpodobnostního aspektu. Podmiňovací (kondicionální) věty se zde považují za konstrukce, jimž se místo pravdivostních hodnot přiřazují jisté pravděpodobnosti. Adamsova kniha sestává ze čtyř kapitol.

V první kapitole se autor snaží volnějším neformálním způsobem vyloučit základní myšlenky pravděpodobnostního přístupu k logice podmiňovacích vět. Z hlediska tohoto přístupu formuluje kritérium správnosti úsudků složených z pravděpodobnostně interpretovaných premis a závěru a poukazuje na významné odlišnosti mezi tímto a klasickým „dvouhodnotovým kritériem“ správnosti úsudků. Dochází k závěru, že jsou-li východiska pravděpodobnostní teorie podmiňovacích vět pravdivá, pak se žádná čistě pravdivostně-hodnotová logika těchto vět nevyhne potížím spojeným s materiální implikací, a že adekvátní teorie těchto vět musí kromě pravdivosti brát v úvahu i jiné „dimenze správnosti“.

Technicky nejnáročnější je nejkratší druhá kapitola. Autor se v ní snaží matematicky precizovat pojem obecné pravděpodobnostní správnosti (či platnosti) pomocí pojmu pravděpodobnostní konzistence a dokazuje několik vět týkajících se těchto pojmů.